

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vitruvius Itervm Et Frontinus

Vitruvius

Florentiae, 1513

De aquis calidis & quas habea[n]t uires à diuersis metallis prodeuntes, &
de uariorum fontium, fluminum, lacuumq[ue] natura. Cap. III.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12979

fluentia ad occidentis oceanum, ibiq; nascuntur Ichneumones, Crocodili, & alia similes bestiarū pisciq; natura prater Hippopotamos, Ergo cum omnia maxima flumina in orbis terrarum descriptionibus ab septentrione uideantur profluere, a friq; campi, qui sunt in meridianis partibus subiecti solis cursui, latentes penitus habeant humores, nec fontes crebros amnesq; raros, relinquuntur, uti multo meliora inueniantur capita fontium, quæ ad septentrionem aquilonem ue spectant, nisi si inciderint in sulphurosū locum, aut aluminosū, seu bituminosū, tūc enim permutantur, & aut calidæ aquæ, aut frigida odore malo & sapore pfundūt fontes. Neq; n. calidæ aquæ est ulla proprietas, sed frigida aqua cum incidit percurrentes in ardentem locum effervesat, & per calefacta egreditur per uenas extra terram, ideo diuinus non pōt permanere, sed breui spatio fit frigida. Nāq; si naturaliter esset calida non refrigeraretur calor eius, Sapor aut & odor, & calor eius nō restituitur, q̄ intinctus & cōmixtus est propter naturæ raritatem.

De aquis calidis & quas habeant uires à diuersis metallis prodeuntes, & de uariorum fontium, fluminum, lacuumq; natura. Caput. III.

QUæ autem et nonnulli fontes calidi, ex quibus profluit aqua sapore optimo, quæ in portione ita est suavis, uti nec fontanalis ab camoenis, nec Martia salies desideretur, Hæc autem natura perfiuntur his rationibus, cum in imo perclumē, aut bitumē, seu sulphur ignis excitatur, at

dore percandefacit terram, quæ est circa se, Supra se autem feruidum emitit in superiora loca uaporem, & ita si qui in his locis qui sunt supra, fontes dulcis aquæ nascuntur, offensi eo uapore effervescent inter uenas, & ita profluunt incorrupto sapore, Sūt etiā odore & sapore nen bono frigidi fontes, qui ab inferioribus locis penitus orti, per loca ardentia trāseunt & ab his per longum spatium terræ percurrentes refrigerati perueniūt supra terram, sapore, odore, coloreq; corrupto, uti in tiburtinā uia flumē albula, & in ardeatino fontes frigidi eodem odore, qui sulphurati dicuntur, & reliquis locis similibus, Hi autē cum sint frigidi, ideo uidentur aspectu feruere, q̄ cum in ardentem locum alte penitus inciderunt, humore & igni inter se congruentibus offensi uehementi fragore, ualidos in se recipiunt spūs, & ita inflati ui ueni coacti bullientes crebre per fontes egrediuntur, Ex his autē qui non sunt aperti, sed aut saxis, aut alia ui detinentur, per angustas uenas uehementia spūs extrudūtur ad summos grumorum tumulos, Itaque qui putant tanta se altitudine, qua sunt grumi capi ea fontium posse habere, cum aperiunt fossuras latius, decipiuntur, Nāq; uti æneum uas nō in summis labris plenum, sed aquæ mensuram suæ capacitatis habens è tribus duas partes, operculumq; in eo collocatum cum ignis uehementi feruore tangatur percale fieri cogit aquam, ea autem propter naturalem raritatem in se recipiens feruoris ualidam inflationē nō modo implet uas, sed spiritibus extollens operculum & crescens abundat, sublato autem operculo emissis

LIBER

inflationibus in aere patenti, rursus ad suum locum
 residet, Ad eundem modum ea capita fontium, cum sunt
 angustiis compressa, ruunt in summo spiritus aquae
 bullitus, Simul autem latius sunt aperti exinaniti p
 raritates liquidæ potestatis residunt, & restituntur
 in libramenti sui proprietatem, Omnis autem aqua cal
 lida, ideo quidem est medicamentosa, quæ in præuiis re
 bus percocta aliam uirtutem recipit ad usum, Namque
 sulphurosi fontes neruorum labores reficiunt, per
 calefaciendo, exugendoque caloribus, è corporibus hu
 mores uitiosos, Aluminosi autem cum dissoluta mem
 bra corporum paralyti, aut aliqua uim morbi recepe
 runt, fouendo per patentes uenas refrigeratione con
 traria caloris uire reficiunt, & ex hoc continenter resti
 tuuntur in antiquam membrorum curationem, Bitu
 minosi autem interioris corporis uitia potioneibus pur
 gando, solent mederi, Est autem aquae frigidae genus
 nitrosum, uti pinnae uestinae, cutiliis, aliisque locis si
 milibus, quod potioneibus depurgat, per aluicque tra
 seundo etiam strumarum minuit timores, Vbi uero
 aurum, argentum, ferrum, aes, plumbum, reliquaque
 res earum similes fodiuntur, fontes inueniuntur copiosi,
 sed hi maxime sunt uitiosi, Habent enim uitia contraria
 aquae calidae, quam sulphur, alumen, bitumen emittit,
 qui per potiones, cum in corpus ineunt, & per uenas
 permanendo neruos attingunt & artus, eos durat in
 flando, Igitur nerui inflatione turgentes, ex longitu
 dine contrahuntur, & ita aut neuricos, aut podagri
 cos efficiunt homines, ideo quæ ex durissimis, & spissio
 ribus frigidissimisque rebus intinctas habent uenarum

raritates. Aquæ autē species est, quæ cum habeat non
 satis perlucidas uenas, spuma, uti flos, natat in sum-
 mo, colore similis uitri purpurei. Hæc maxime consi-
 derantur Athenis. Ibi enim ex eiusmodi locis & fon-
 tibus, & in asty, & ad portum Pyraei, ducti sunt sa-
 lientes, è quibus bibit nemo propter eam causam, sed
 lauationibus & reliquis rebus utuntur. Bibunt autē
 ex puteis, & ita uitant eorum uitia, Troezeni nō po-
 test id uitari, q̄ omnino aliud genus aquæ non repe-
 ritur, nisi q̄ Cibdeli habent. Itaq; in ea ciuitate,
 aut omnes, aut maxima parte sunt pedibus uitiosi,
 Cilitiæ uero ciuitate tarso flumē est nomine cydnos,
 in quo poda grieci crura macerantes leuantur dolore,
 Sunt autem & alia multa genera, quæ suas habēt p-
 prietates, uti in Sicilia flumen est Himeræ, q̄ à fon-
 te cum est progressum diuiditur in duas partes, quæ
 pars profluit contra Aethnam, q̄ per terræ dulcem
 succū pcurrit est infinita dulcedine, altera ps, quæ p
 eam terram currit unde sal foditur, salsum habet sa-
 porē, Item Paretonio & quo est iter ad Hammonē, &
 Cassio ad Aegyptū, lacus sunt palustres, q̄ ita sunt
 salsi, ut habeant insuper se salem congelatum, Sūt
 autem & aliis pluribus locis, & fontes, & flumina,
 & lacus, qui per salifodinas percurrentes necessario
 salsi perfiuntur, Alii autem per pingues terræ ue-
 nas profluentes, uncti oleo erumpunt, uti solis (q̄
 oppidum est Cilitiæ) flumen nomine Liparis, In quo
 natantes aut lauantes, ab ipsa aqua unguuntur, Simi-
 liter Aethiopiæ lacus est, qui unctos homines efficit,
 qui in eo natauerint, & in India, qui sereno cælo

LIBER

emittit olei magnam multitudinem, Item Carthagini
 fons est, in quo natat insuper oleum odore, uti scobe,
 citreo, quo oleo etiam pecora solent ungi, Zacyntho
 & circa dirrachiu, & Apolloniã fontes sunt, qui pias
 magnam multitudinem cum aqua uomunt, Babilone
 lacus amplissima magnitudine, qui limnea asphaltis
 appellatur, habet supra natans liquidum bitumen,
 quo bitumine & latere testaceo structo muro semira-
 mis circumdedit babilonem, Item Ioppe in Syria Ara-
 biaq; numidarum lacus sunt immansi magnitudine,
 q̄ emittunt bituminis maximas moles, quas diripiunt,
 qui habitant circa, Id autem non est mirandum, nam
 crebrae sunt ibi lapiadinæ bituminis duri, Cum er-
 go per bituminosam terram uis erumpit aqua secum
 extrahit, & cum sit egressa, extra terrã secernitur,
 & ita reiciat ab se bitumen, Etiamq; est in Cappado-
 cia in itinere, quod est inter Mazaca & Tuana lacus
 amplius, In quẽ lacum pars siue harundinis siue ali-
 generis si demissa fuerit, & postero die exempta, ea
 pars, quæ fuerit exempta, inuenietur lapidea, quæ
 autem pars extra aquam manserit permanet in sua
 proprietate, Ad eundem modum hierapoli phrygiæ
 efferuet aqua calida multitudo, ex qua circum hortos
 & uineas fossis ductis immititur, Hac autem efficia-
 tur post annum crusta lapidea, & ita quotãnis dex-
 tra ac sinistra margines ex terra faciẽdo inducunt eã,
 & efficiunt his crustis in agris septa, Hoc aut̄ ita u-
 detur naturaliter fieri, q̄ in his locis & ea terra, qui-
 bus is nascitur succus, subest coaguli naturæ similis,
 Deinde cum commixta uis egreditur per fontes extra

terram, à solis & aeris calore cogitur cōgelari, ut ē
 in areis salinariis uidetur. Item sunt ex amaro suc-
 co terræ fontes exeuntes uehementer à mari, ut in pō-
 to est flumen Hypanis, qui à capite profluit circiter
 millia quadraginta sapore dulcissimo, deinde cū per-
 uenit ad locum, qui est ab ostio ad millia centum sexa-
 ginta, admiscetur ei fonticulus oppido q̄ paruulus.
 Is cum in eum influit, tunc tantam magnitudinē flu-
 minis facit amarum, Ideo q̄ per id genus terræ & ue-
 nas, unde Sandaraca foditur, ea aqua manādo per-
 ficitur amara. Hæc autem dissimilibus saporibus à
 terræ proprietate perficiuntur, uti etiā in fructibus
 uidetur. Si enim radices arborum, aut uitiū, aut re-
 liquorum seminum non ex terræ proprietatibus suc-
 cum capiendo ederēt fructus, uno genere essent in
 omnibus locis & regionibus omnium sapores. Sed
 animaduertimus in sulam lesbouinum protyrum,
 maloniam catacaumenem, Item Lydiam Meliton,
 Siciliam mamerinū, Campaniam falernum, in ter-
 racina & fundis cecubū, reliquisq; locis pluribus in-
 numerabili multitudine genera uini uirtutesq; pro-
 creari, quæ non aliter possunt fieri, nisi cum terre-
 nus humor suis proprietatibus saporum in radici-
 bus in susus, enutrit materiam, per quam egrediens
 ad cacumen profundat proprium loci & generis sui
 fructus saporem. Quod si terra generibus humorū
 non esset dissimilis & disparata, non tantum in Sy-
 ria & Arabia in harundinibus, & iuncis herbisq;
 omnibus essent odores, neq; arbores uirifera, neque
 piperis darent baccas, nec myrræ glebulas, nec cy-

LIBER

renis in ferulis Laser nasceretur, sed in omnibus ter-
 re regionibus, & locis eodem genere omnia procrea-
 rentur, Has autem uarietates regionibus & locis, in-
 clinatio mundi, & solis impetus propius, aut longus
 cursum faciēdo tales efficit terre humores. quæ qua-
 litates non solū in his rebus, sed etiam in pecoribus,
 & armentis discernuntur, Hæc non ita dissimiliter
 efficiētur, nisi proprietates singularum terrarum
 in regionibus ad solis potētiā temperarentur, Sunt. n.
 Boetie flumina Cephysos, et Melas, Lucanis cratis,
 Troie Xanthus, inq; agris Clazomeniorum, & Ery-
 threorū, & Laodicēsiū, fontes ac flumina, cū pecora
 suis temporibus anni parantur ad conceptionē partus, per
 id tempus adiungitur eo quotidie potum, ex eoq; quæ
 uis sint alba, procreant aliis locis leucophea, aliis lo-
 cis pulla, aliis coracino colore, Ita proprietates liquo-
 ris cum in it in corpus, proseminat intinctam sui cu-
 iusq; generis qualitatem. Igitur quoniam in campis
 troianis proxime flumen armenta rufa, & pecora leu-
 cophea nascuntur, ideo id flumen ilienſes Xanthum
 appellauisse dicuntur, Etiamq; inueniuntur aquæ ge-
 nera mortifera, quæ per mabficum succum terra per-
 currentia recipiunt in se uim uenenatam, uti fuisse
 dicitur terracine fons, q̄ uocabatur neptunius, ex quo
 qui biberant imprudentes uita priuabantur, quæ p̄-
 pter antiqui eum obstruxisse dicuntur, & Cychros in
 thracia lacus, ex quo non solum qui biberint moriū-
 tur, sed etiam qui lauerint, Item in theſſalia fons est
 p̄fluens, ex quo fonte, nec pecus ullum gustat, nec be-
 stiarum genus ullum propius accedit, ad quem fontē

proxime est arbor flores purpureo colore, Nō minus in macedōia, quo loci sepulchus est Euripides, dextra ac sinistra monumenti aduenientes duorū concurrūt in unū, accūbentes uiatores pransitare solent, ppter aquæ bonitatem, Ad riuum autem qui est ex altera parte monumenti, nemo accedit, q̄ mortiferā aquā dicitur habere, Item est in arcadia Nonacris nominata terra regio, quæ habet in montibus è saxo stillantes frigidissimos humores. Hæc autem aqua stigos hydor nominatur, quam, neq; argenteum, neq; æneum, neq; ferreum uas potest substinere, sed dissilit & dissipatur, Conseruare autem eā, & continere nihil aliud potest, nisi mulina ungula, quæ etiam memoratur ab antipatro in prouinciam, ubi erat Alexander per Iollam filium perlatam esse, & ab eo ea aqua regem esse necatū. Item alpibus in cœti regno est aqua, quæ qui gustant, statim concidunt, Agro autem falisco uis campana in campo corneto est lucus, in quo fons oritur, ubi anguium & lacertarum reliquarumq; serpentium ossa iacentia apparent. Item sunt nōnullæ acidæ uenæ fontū uti lyncæsto, & in Italia uirena campania theano, aliisq; locis pluribus quæ hanc habent uirtutem, uti calculos in uescis qui nascuntur in corporibus hominum potionibus discutiant. Fieri autem hoc naturaliter, ita ideo uidetur, q̄ acer & acidus succus subest in ea terra, per quam egredientes uenæ intinguntur acritudine, & ita cum in corpus inierunt, dissipant quæ ex aquarū subsidentia in corporibus, & concrecentia offenderunt, Quare autem discutiantur ex acidis hæc res, sic possumus animaduertere,

Ouum in aceto si diutius appositum fuerit, cortex eius
 mollescet & dissoluetur. Item plumbum, quod est len-
 tissimum & grauiissimum, si in uase collocatum fue-
 rit, & in eo acetum suffusum, id autem opertum & ob-
 litum si erit, efficietur uti plumbum dissoluatur, & fi-
 at cerussa. Eisdem rationibus aes, quod etiam solidio-
 re est natura, similiter curatum si fuerit, dissipabitur
 & fiet cerugo. Item margarita, non minus saxa si licca,
 qua neque ferrum neque ignis potest per se dissoluere,
 cum ab igni sunt percale facta aceto sparsa dissiliunt
 & dissoluuntur. Ergo cum has res ante oculos ita fie-
 ri uideamus, ratiocinemur iisdem rationibus ex aci-
 dis, propter acritudinem succi, etiam calculosos esse na-
 tura rerum similiter posse curari. Sunt autem etiam
 fontes uti uino mixti, quemadmodum est unus Paphla-
 gonia, ex quo, etiam sine uino potantes, fiunt temu-
 lenti. Equiculis autem in Italia et in alpibus natione
 medullorum, est genus aquae, quam qui bibunt, effi-
 ciuntur turgidis gutturibus. In arcadia uero ciuitas est
 non ignota clitori, in cuius agris est spelunca profus-
 ens aquae, quam qui biberint fiunt abstemii. Ad eum
 autem fontem epigramma est in lapide, inscriptum hac
 sententia uersibus graecis, eam non esse idoneam ad
 lauandum, sed etiam inimicam uitibus, quod apud eum
 fontem Melampus sacrificiis purgauisset rabie Proeti
 filiarum, restituisseque earum uirginum mentes in pristina
 sanitate, epigramma autem est id quod est subscriptum.
 Ἀτρώτασὺν ποίμναις τὸ μεσαμβρινὸν ἦνσε
 βαρύνη
 Δίψος ἀν' ἔσχατίας κλείροσ ἐρχόμενον

Τῆς μὲν ἀπὸ κρηνης ἀρῦσαι πόμα. καὶ παρὰ
 νύμφαις

Υ' δ' ῥιάσις ἦσον παρ' ἄρσόν ἀπόλιον.

Ἀλλὰ σὺ μήτ' ἐπὶ λουτρὰ βάλης χρὸ ἀμήσε
 καὶ αὖρη

Ρημὴν θερμῆς ἀγ' ἄρς ἔοντα μέθης.

Φεῦτε δ' ἔμην πητὴν μισάμπελον ἀθά με
 λάμπους

Λουθάμαχος λύσσης προίτι δασάρταλέης
 Ράγτα καθαρμόν ἔκοφεν ἀπὸ κρυφόν εὐταῖ
 ἀπ' ἄρτους

Οὐρατερηχέης ἠλυταναρκαδίας.

*Item est in insula Chio fons, è quo qui imprudēter bi-
 berint fiunt insipientes, & ibi est epigramma in scul-
 ptum ea sententia, iuscūdam esse potidē fontis eius,
 sed qui biberit saxeos habiturum sensus, Sunt autē
 uersus hi.*

Ἡ δ' εἶα ψυχροῦ ποταμοῦ λιβάς ἦν ἀναβάλλη
 Ρηγὴν. ἀλλὰ ν' ὄω πέτρος ὁ τῆς δ' ἐπιών.

*Susis autem, in qua ciuitate est regnum persarū, font-
 iculus est, ex quo qui biberint amittunt dentes, Item
 in eo est scriptum epigramma, quod significat hanc
 sententiam, Egregiam esse aquam ad lauandum, sed
 ea si bibatur excaute è radiabus dētes, & huius epī-
 grammatos sunt uersus græcæ.*

Υ' δ' ατα ταῦτα βλέπεις φοβερὰ ξένων ἄ-
 πο, χερσὶ

Λουτρὰ μὲν ἀνθρώποις ἀβλαβῆ ἔσιν ἔχειν

Ἡ' ν δ' ἐβάλης κοίλης ποτὶ νηδύος ἀγλαόν ὕ-
 δωρ,

LIBER

Ἄκρα μόνον δ' ὀδίχου χεῖλος ἀφάμενος,
 Αὐτὴ μαρπρῆς ἔπι χαονὶ δ' αἰρῆς ὀδόντες
 Νίπτουσι, τενύων ὄφθαλμὰ θέντες ἔδῃ

De proprietate item nonnullorū locorum & fontium.

Caput.

III.

Vnt etiam nonnullis locis fontium proprie-
 tates, quæ procreant, quæ ibi nascuntur egre-
 gis uocibus ad cantandū, uti Tharso, Ma-
 gnesia, aliisque eiusmodi regionibus, Etiamque Zama
 est ciuitas afrorū, cuius mœnia rex Iuba duplici mu-
 ro sepsit, ibique regiam domum sibi cōstituit, Ab ea mi-
 lia passuum uiginti est oppidum ismuc, cuius agro-
 rum regiones incredibili finitæ sunt terminatione,
 Cum esset enim Africa parens & nutrix ferarū be-
 stiarum, maxime serpentū in eius agris oppidi nul-
 la nascitur, & si quando allata ibi ponatur, statim mo-
 ritur, neque id solum ibi, sed etiam terra ex his locis si
 alio translata fuerit similiter efficit, Id genus terræ
 etiam balearibus dicitur esse, sed aliam mirabiliorē
 uirtutem ea habet terra, quam ego sic accepi. C. Iuli-
 us Masinissæ filius, cuius erant totius oppidi agro-
 rum possessiones, cum patre Casare militauit, is ho-
 spitio meo ē usus ita quotidiano cōuictu necesse fue-
 rat de philologia disputare, Interim cum esset inter
 nos de aquæ potestate & eius uirtutibus sermo, expo-
 suit esse in eo terra eiusmodi fontes, ut qui ibi pro-
 crearentur uoces ad cantandum egregias haberent,
 Ideoque semper transmarinos catastos emere formo-
 sos & puellas maturas, eosque coniungere, ut qui na-
 scerentur